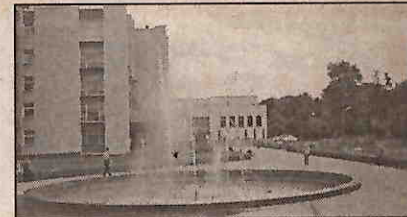

Birštono versmės

Dvaro takeliais tarsį parėjo Stanislovas Moravskis

Ramutė ŠIMUKAUSKAITĖ

1802 metų liepos 22 dieną jaukiame Ustronės dvarelyje, dabar vadinamame Jundeliškėmis, gimė gydytojas, humanistas, rašytojas Stanislovas Moravskis. Čia, tėvų dvare, prabėgo jo vaikystė, į Ustronę Stanislovas Moravskis sugrįžo ir įžengęs į savo gyvenimo vasarą - trisdešimt šeštuosius metus. Būtent Ustronėje jis praleido paskutiniuosius 15 metų, gyvendamas savitą atsiskyrėlio gyvenimą, daug laiko skirdamas rašymui bei klajonėms po gimtojo krašto apylinkes.

Tie, kuriems teko prisiliesti prie Stanislovo Moravskio palikimo, vadina jį vienu iš didžiausių XIX a. memuaristų, tačiau daugeliui, deja, Stanislovas Moravskis buvo nežinomas. Nežinomas iki tol, kol hum. m. dr. Reda Griškaitė neišvertė jo Atsiskyrėlio atsiminimų "Keleri mano jaunystės metai Vilniuje" ir neatvertė dar vieno puslapio mūsų literatūros istorijoje. Puslapiu, deja, taip ir nesuspėjusio pakliūti į neseniai išleistą XIX amžiaus literatūros istorijos knygą. Stanislovui Moravskui joje nėra skirta nė eilutės.

Kodėl? Kas lėmė, kad rašytojo, buvusio Vilniaus universiteto auklėtinio, Adomo Mickevičiaus ir kitų žymių filaretų - filomatų sąjūdžio dalyvių bendraminčio geniali kūryba buvo nuklota po storu užmaršties sluoksniu, - į šiuos klausimus tik dabar pradėta ieškoti atsakymų.

Labai pasisekė, kad Stanislovas Moravskis tapo savita gyvenimo meile istoriškai Redai Griškaitėi, studijoms apie mūsų kraštiečių aukojančiai savo laisvalaikį ir suradusiai bendramintę - televizijos režisierę Virgiliją Makičienę, kuri sukūrė apybraižą apie Ustronės atsiskyrėlių televizijos laidai "Vizijos ir tikrovės". Stanislovo Moravskio kūryba labai artima tapo ir jo eiliuotų tekstų vertėjai VU profesorei Reginai Koženiauskienėi ir buvusiai jėzuitėi, Vytauto Didžiojo universiteto doc. Irenai Skurdenienei, mėginusiai pabraižyti taisyklų takeliais, kuriais ėjo ir rašytojas, užrašinėdamas lietuvių liaudies dainas ir versdamas jas į lenkų kalbą. Būtent šių mokslininkų mintys gimtadienio dieną Jundeliškėse surengto minėjimo metu ir padėjo mums geriau pažinti Stanislovo Moravskio asmenybę, arčiau prisiliesti prie

jo kūrybos. Juo labiau, kad Reda Griškaitė pirmą kartą perskaitė ištrauką iš įdomios kelionių etnografinės apybraižos "Nuo Merkinės iki Kauno", skirtą Ustronei. Kiek joje meilės Verknei, kiekvienai parko liepai ar darželio gėlei...

Anot prof. Reginos Koženiauskienės, niekas jautriau ir gražiau negali pasakyti apie kūrėją, kaip paties autoriaus tekstas, žodžiai, kuriais jis pats prabyla.

- Todėl dr. Redos išverstas tekstas yra labai brangi dovana mums visiems, - sakė profesorė, primindama ir svarbiausias Stanislovo Moravskio deklaruotas gyvenimo vertybes: Tėvynę, meilę, dorą.

Tai - filomatų kartos šūkis. Rašydamas apie meilę Tėvynei, Moravskis pirmiausia kreipia dėmesį į tai, kas negerai. Net ir pasakodamas apie savo rojaus kampelį - Ustronę, jis nenutyla ir apie kai kurių savo valstiečių, kuriems stengėsi būti tėvu, nemeilę tvarkai, grožiui, girtavimą, kitus negražius apsiėjimus. Kiek teko pajusti dr. Redai Griškaitėi, kuri vartė rašytojo rankraščius, rašytus lietuvių kalba, Stanislovas Moravskis buvo labai jautrus gamtai, grožiui. Teigiama, kad jis pirmasis į Lietuvą iš Lenkijos atsivežęs jurginus, gėles, kurias ir šiandien savo

Daugelio renginio dalyvių, tarp jų ir apie 35 dviratininkų, kelias į Jundeliškes vedė pro Nemajūnų kapinaites, kuriose ilsisi Stanislovas Moravskis.

darželiuose augina daugelis Jundeliškių apylinkių moterų. Aukštindamas mokslą Vilniaus universiteto auklėtinis savo sieloje talpino ir didelę nemeluotą meilę žmonėms ir pasauliui. Taip jis suvokė trečiąją filomatų šūkio dalį - dorą.

Dar pats Stanislovas Moravskis rašė, kad tautos dvasia savo atmintyje nevisada įamžina savo dorybes ir pasiaukojimą jau įrodžiusius žmones. Taip atsitiko ir su juo. Šiomis dienomis kaip tik minimas ir Stanislovo Moravskio draugo iš Vilniaus laikų Nikodemo Domeikos jubiliejus. Jis minimas Santjage, Paryžiuje, Krokovoje, o Stanislovo Moravskio minėjimas Jundeliškėse, ko gero, ir bus vienintelis jo atminimui skirtas renginys, be to vakarą per Lietuvos televiziją pakartotinai parodyto Virgilijos Makičienės sukurtą filmo. Nors Stanislovo Moravskio nuopelnai ir kūrybinis palikimas: memuarai, dramos, eilės, politiniai tekstai, nė kiek nemenkesni nei Domeikos darbai, dar ir pranoksta jį.

Kita vertus, gal ir natūralu bei teisinga, kad Ustronės atsiskyrėlis, tapęs intelektualinio darbo simboliu, pirmiausia buvo prisimintas jo - vienišiaus kūrėjo mekoje - Jundeliškėse. Būtent toje aplinkoje, kuri, anot Birštono mero Antano Zenkevičiaus, turėjo didelės įtakos rašytojo kūrybiniam mąstymui. Jundeliškėse, kurios mero ir kūrėjo palikimo tyrinėtojų bei gerbėjų nuomone, turėtų naujai atgimti, ypač po to, kai buvusio dvaro takeliais "parėjo" su savo kūryba pats Stanislovas Moravskis, humanistas, rašytojas, gydytojas, viena intelektualiausių, jautriausių, subtiliausių XIX amžiaus asmenybių.

O ir pats minėjimas, į kurį "suplaukė" didelė banga žmonių, jo organizatorių, ypač Birštono viešosios bibliotekos darbuotojų ir kultūrologės Dainoros Šaltienės pastangų dėka, buvo šiltas, paprastas, nuoširdus ir artimas paties kūrėjo dvasiai.

Ir šiandien aktualų savo tematika eilėraščių "Kas ta šalis?" išvertė prof. Regina Koženiauskienė.

Kazio Lazausko nuotraukos

Ir šį kartą jautėsi S. Moravskio ryšys su Vilniaus universitetu, nes minėjime dalyvavo nemažai buvusių ir esamų universiteto auklėtinių, dėstytojų. Kalba dr. Reda Griškaitė.

Jundeliškių kaimo salėje skambėjo ir romantinė muzika, kurią grojo Ilona Klusaitė ir Saulius Šiaučiulis (dešinėje).